

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 51

December 2019

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

Radicalisering - Extremisme - Terrorisme

1

2

3

4

5

Actueel dreigingsniveau:
Aanzienlijk

Het dreigingsniveau wordt op basis van DTN51 vastgesteld op niveau 3 (aanzienlijk). Bij het verschijnen van het vorige dreigingsbeeld in juni 2019 werd het niveau bepaald op 4 (substantieel). De terroristische dreiging is nog steeds aanzienlijk, zoals meerdere incidenten en arrestaties, ook in Nederland, hebben aangetoond. Een aanslag is dus voorstelbaar. Daarbij moet vooral worden gedacht aan een aanslag van eenlingen of kleine groepen vanuit een jihadistisch motief of uit een andere extremistische hoek.

1. Dreigingsniveau

Er bestaat in Nederland nog steeds een jihadistische beweging waarbinnen zich personen bevinden en mogelijk groepjes die een terroristische dreiging vormen. Zo werden op 25 november 2019 twee mannen aangehouden uit Zoetermeer die worden verdacht van het voorbereiden van een terroristische aanslag. Verder is het voorstelbaar dat Nederland een doelwit is van een in het buitenland voorbereide aanslag door ISIS of al Qa'ida. Hiervoor zijn echter geen concrete aanwijzingen.

Aanslagen

In Europa worden sporadisch nog jihadistische aanslagen gepleegd. Ook worden aanslagen voorkomen. Maar de situatie is onvergelijkbaar met de ernst en omvang van aanslagen in de periode 2015-2017. In vergelijking met een aantal Europese landen die in de afgelopen jaren werden getroffen door aanslagen, bleef het in Nederland lang rustig en vonden juist in 2018 enkele (mogelijk) jihadistische aanslagen plaats. Op 18 maart 2019 vond een vermoedelijke terroristische aanslag in Utrecht plaats waarbij vier doden vielen. Deze aanslag was mogelijk jihadistisch gemotiveerd.

Rechts-extremisme

In de Nederlandse samenleving zijn er zorgen over de dreiging van rechts-extremisme. Deze ontstonden na de rechts-terroristische aanslag in Nieuw-Zeeland (Christchurch) in maart 2019 en zijn versterkt door enkele copy-cat aanslagen daarna in de Verenigde Staten (El Paso) en Europa (Oslo, Halle). Deze zorgen zijn geen juiste afspiegeling van de werkelijke dreiging. De extreemrechtse *scene* in Nederland is klein, gefragmenteerd en vrijwel gewelddoos. Er bestaat echter ook in Nederland het risico dat een extreemrechts georiënteerde eenling online inspiratie opdoet of dat een gewelddadige eenling copy-cat gedrag vertoont naar aanleiding van een aanslag zoals in Christchurch.

Terugkeerders

De ontwikkelingen in Noord-Syrië volgend op de inval van Turkije kunnen op termijn de dreiging van ISIS doen toenemen. De kans bestaat dat ISIS gebruik maakt van de situatie om te hergroeperen. Verder is het mogelijk dat ISIS-leden ontsnappen uit detentie en ongecontroleerd terugkeren naar West-Europa waar ze een dreiging kunnen vormen. Het gaat hier om terugkeerders die jarenlang bij ISIS zijn gebleven en zijn blijven vechten totdat ISIS militair werd verslagen. Van deze

terugkeerders kan worden aangenomen dat ze veelal geen afstand hebben genomen van het gewelddadige gedachtegoed van ISIS en ervaring hebben met wapens, explosieven en extreem geweld. Van hen kan op langere termijn een dreiging blijven uitgaan ook als ze na terugkeer een straf hebben uitgezeten.

Niveau 3

Dreigingsniveau 3 bestaat sinds 2016 toen een nieuw systeem met 5 niveaus werd ingevoerd (zie addendum). Het dreigingsniveau schat de huidige situatie in en hoe de dreiging zich waarschijnlijk gaat ontwikkelen. Niveau 3 past bij de huidige situatie van aanhoudende terroristische dreiging: de dreiging van terrorisme in Nederland is nog steeds aanzienlijk. Niveau 4 geeft een meer acute situatie weer waarbij het reëler is dat een aanslag in Nederland gaat plaatsvinden.

2. Terroristische dreiging in en tegen Nederland

De belangrijkste terroristische dreiging blijft uitgaan van jihadisten, vooral van aanhangers van ISIS. De Nederlandse jihadistische beweging is in heroriëntatie, mist charismatische leiders en ondervindt de negatieve gevolgen van overheidsdruk. Maar de dreiging die voortkomt uit de aanwezigheid van jihadisten in Nederland blijft aanwezig. Zoals eerder gesteld in DTN50 vormden 2018 en 2019 een periode van - naar Nederlandse begrippen - ongekend veel incidenten die mogelijk gerelateerd kunnen worden aan het jihadisme, waarbij aanslagplannen werden verstoord, maar ook een aanslag in Utrecht werd gepleegd. De verdachte had vermoedelijk een terroristisch, mogelijk jihadistisch motief. De arrestatie op 25 november 2019 van twee verdachten uit Zoetermeer

onderstreept de voorstelbare dreiging van de Nederlandse jihadistische beweging. Zij zouden van plan zijn geweest een aanslag met bomvesten en een of meer autobommen te plegen. Het is in het politieonderzoek tot op heden niet duidelijk geworden wat het doelwit van de aanslag had moeten zijn. Er zijn bij de aanhouding van de verdachten geen vuurwapens of explosieven aangetroffen.

Nederlandse jihadistische beweging

De jihadistische beweging in Nederland bestaat uit ruim 500 personen die het jihadi-salafistische gedachtegoed aanhangen. Daarnaast bevinden zich nog ruim 150 personen met een Nederlandse link in Syrië of omliggende landen die eerder met jihadistische intentie zijn uitgereisd. De beweging in Nederland is een dynamisch geheel van personen en netwerken dat geen hiërarchie en weinig structuur kent. Ze kent nauwelijks charismatische leiders en een beperkt aantal personen met een aanjagende rol.

Overheidsmaatregelen hebben effect

De jihadistische beweging manifesteert zich al enkele jaren slechts zelden in de publieke ruimte. Diverse netwerken hebben moeite met het opzetten van duurzame activiteiten. Sommige jihadisten aarzelen om zich door activiteiten of het innemen van een leidende rol op de voorgrond te plaatsen uit angst teveel in de aandacht van de autoriteiten te komen. Overheidsmaatregelen hebben steeds meer effect op de beweging. Vooral repressieve maatregelen, zoals arrestaties en veroordelingen, enkelbanden, contact- en gebiedsverboden hinderen jihadisten met name op de korte termijn in hun onderlinge contact en activiteiten. De druk van de overheid bedreigt de samenhang en daadkracht, en vermindert mogelijk de aantrekkelijkheid van het jihadisme voor nieuwe aanwas. Er zijn ook potentiële onbedoelde neveneffecten van de overheidsdruk, zoals het

mogelijke door-radicaliseren van sommige jihadisten, het mijden van contact van jihadisten en hun naasten met lokale autoriteiten en de negatieve effecten van terrorismedetentie.

Arrestaties verstoren Nederlandstalig pro-ISIS online landschap

Officiële ISIS-propaganda is minder zichtbaar geworden in de online wereld van Nederlandse jihadisten. Het volume is verminderd en de toegankelijkheid van het materiaal ook. Dat komt deels omdat ISIS zelf veel minder propaganda uitbrengt, deels omdat de distributie is verstoord door arrestaties.

Nederlandse jihadisten brengen online theologische of politieke boodschap

Nederlandse jihadisten die online actief zijn, brengen een boodschap die voor niet-ingewijden doorgaans niet herkenbaar is als jihadistisch. De meeste online initiatieven van Nederlandse jihadisten mijden elke directe verwijzing naar ISIS en verspreiden in plaats daarvan veelal laagdrempelige, zelfgemaakte content die overwegend theologisch van aard is, soms orthodox oogt of juist veel politiever van vorm is. Sommige van deze jihadistische online initiatieven, zoals 'Talab al 'Ilm' en 'Onze Religie Publicaties', zijn redelijk recent opgericht. Andere, zoals 'ahl as-Soennah Publicaties', bestaan al jaren. Jihadistisch georiënteerde initiatieven zoals 'Content 4 Muslims', 'Tegen Boerkaverbod' en 'al-Risâlah' bereiken met hun laagdrempelige, gepolitiseerde boodschappen duizenden online volgers op mainstream social media zoals Facebook. Op dit soort pagina's wordt verwezen naar de denkbeelden van vooraanstaande internationale jihadistische ideologen maar ook veelvuldig naar Nederlandstalige lezingen en uitspraken van Nederlandse salafistische predikers zoals Foad el Bouch, alias Abou Hafs en Abdul-Jabbar van de Ven. Ook de uitspraken en lezingen van Fouad Belkacem, de thans

gedetineerde voorman van Shariah4Belgium, worden nog regelmatig verspreid door deze initiatieven. Binnen Nederlandse jihadistische kringen genieten deze predikers een zeker aanzien en legitimiteit, net als sommige sociale en educatieve initiatieven en instituten zoals Moskee El Tawheed in Amsterdam en Eindhovense Moslimjongeren.

Voortgang strafzaken

Het hogere aantal incidenten in 2018 en 2019 zorgt voor een reeks aan rechtszaken waarin jihadisten terecht staan. Zo was er op 19 augustus 2019 een pro forma zitting in de zaak van de Arnhemse cel (arrestaties van 27 september 2018). Het OM maakte bekend dat de leden beschikken over voldoende kunstmest en chemicaliën om een halve kilo explosieven te maken. De geestelijke gezondheid van de verdachten moet nog worden onderzocht en de inhoudelijke behandeling zal tot medio 2020 op zich laten wachten. De verdachte van de aanslag in Utrecht op 18 maart 2019 verscheen ook voor de rechter in een eerste pro forma zitting op 1 juli 2019. Het OM heeft een 'sterke indicatie' dat hij handelde met terroristisch oogmerk, op grond van twee handgeschreven teksten en de aard van de aanslag. Ook deze verdachte wordt psychisch onderzocht.

Twee terugkeerders, Reda N. en Oussama A., werden op 23 juli veroordeeld tot gevangenisstraffen van respectievelijk vierenhalf en zes en half jaar. Laatstgenoemde werd naast deelname aan een terroristische organisatie en voorbereidingshandelingen tot het plegen van een terroristisch misdrijf ook veroordeeld voor een oorlogsmisdrijf: het verspreiden van een foto waarop hij poseert bij een gekruisigde man. Een andere Syriëganger, Maseh N., kreeg een lagere straf, namelijk drie jaar. De rechtbank hield bij de strafmaat rekening met het feit dat N. vrijwillig uit Syrië vertrok en afstand nam van het gedachtegoed van ISIS. Tegen drie

verdachten uit Rotterdam en omgeving is 5 jaar cel geëist wegens het voorbereiden van een terroristische aanslag. Verder werd Jawed S., die op 31 augustus 2018 twee mensen neerstak op Amsterdam Centraal, op 14 oktober jl. veroordeeld tot 26 jaar voor een terroristisch gemotiveerde, dubbele poging tot moord. Ten slotte werd Junaid I. op 18 november veroordeeld tot tien jaar voor het voorbereiden van een moord met terroristisch motief. Zowel S. als I. zijn extremistische moslims uit respectievelijk Afghanistan en Pakistan die voor zover bekend niet gerelateerd zijn aan de jihadistische beweging. Beiden planden hun daad als wraakactie voor de Mohammed-cartoonwedstrijd die Geert Wilders wilde organiseren in het najaar van 2018. I. werd opgepakt voordat hij tot geweld over kon gaan.

Geestelijke gezondheid terrorismeverdachten

In diverse recente terrorismezaken vindt discussie plaats over de geestelijke toestand van de (mogelijke) daders en of er wel gesproken kan worden van terrorisme. In de zaak van Malek F. die op Bevrijdingsdag 2018 meerdere mensen neerstak in Den Haag, oordeelde de rechter dat er geen sprake was van een terroristisch motief en dat de dader handelde vanuit een psychotische stoornis. Zijn radicale en extremistische gedachten zouden 'ingegeven zijn' door zijn paranoïde psychose. Deskundigen gaan er vanuit dat er in veel gevallen geen sprake is van een binaire werkelijkheid - iemand is óf terrorist óf psychisch gestoord - maar dat meerdere motieven een rol kunnen spelen bij de overweging een aanslag te plegen.

Terroristen in detentie beïnvloeden elkaar en vormen nieuwe netwerken

In eerdere DTN's zijn de voordelen en risico's van het Nederlandse systeem van terrorismedetentie geschetst. Door de concentratie in twee faciliteiten in Vught en Rotterdam wordt voorkomen

dat jihadististen anderen rekruteren. Maar in genoemde gevangnissen vindt negatieve onderlinge beïnvloeding plaats en ontstaan nieuwe netwerken, die ook na detentie relevant blijven. Deze nieuwe netwerken kunnen de jihadistische beweging in Nederland op korte of lange termijn versterken. De nieuwe connecties kunnen ook impulsen geven aan bestaande netwerken of leiden tot jihadistische netwerken in het buitenland die een dreiging vormen voor Nederland. Daarnaast kunnen gevangnissen plekken zijn waar aanslagen worden gepleegd of voorbereid.

Nederlandse uitreizigers

Ondanks de veranderde situatie in Noord-Syrië blijven de aantallen Nederlandse uitreizigers (zoals bijgehouden door de AIVD) vrijwel onveranderd. Het aantal jihadistische uitreizigers naar Syrië/ Irak blijft staan op circa 300, het aantal terugkeerders op ongeveer 60. Er is verder weinig informatie beschikbaar over de enkele tientallen Nederlandse uitreizigers die zich mogelijk nog steeds bij ISIS in Syrië en Irak bevinden. Het is onduidelijk of zij een strijdende rol vervullen bij de *insurgency* die ISIS daar voert. Een deel van de Nederlandse uitreizigers bevindt zich in de regio Idlib, al dan niet aangesloten bij al Qa'ida *affiliate* HTS. Na een periode van opgelaaid geweld door een offensief van het Syrische regime is het sinds eind augustus rustiger door een bestand. De enkele tientallen Nederlandse uitreizigers en hun kinderen konden tot voor kort hun leven in die regio in relatieve rust leiden. Mogelijk raken zij echter de komende maanden op drift als een nieuw Syrisch offensief op gang zou komen.

Situatie in detentiekampen Syrië

Voor zover bekend zijn er geen Nederlandse uitreizigers vrijgekomen uit detentie door de recente ontwikkelingen in Noord-Syrië sinds het begin van de Turkse militaire operatie in oktober 2019. De afgelopen tijd is veel

bekend geworden over de verslechterde veiligheidssituatie in met name opvangkamp al-Hol (ook: al-Hawl), waar de invloed van ISIS groeiende is. De slechte veiligheidssituatie in de kampen biedt ISIS de mogelijkheid om significante invloed uit te oefenen op de bewoners. De hoeveelheid bewakers zou ontoereikend zijn om het grote aantal gedetineerde vrouwen onder controle te houden: er zijn 400 bewakers op duizenden vrouwen. In een deel van het kamp waar de buitenlandse uitreizigers zich bevinden - omgedoopt tot 'de berg Baghuz' (de plaats waar ISIS militair werd verslagen) - zouden de bewakers al drie maanden niet zijn geweest. Een recente poging tot het doorzoeken van dit deel van het kamp op wapens, leidde eerder bijna tot een massale en gewelddadige opstand. De aanwezigheid van vuurwapens in het kamp is reeds een feit. Ondertussen neemt de onvrede over de humanitaire omstandigheden onder de vrouwen toe, en daarmee de boosheid. De meer radicale vrouwen zouden in de kampen de normen van het 'kalifaat' opleggen aan anderen, waarbij in sommige gevallen geweld niet wordt geschuwd. De laatste tijd nemen gewelddadige moorden in het kamp toe, onder andere gepleegd door *foreign fighters* op Iraakse en Syrische gedetineerden en burgers, alsook het geweld richting de bewakers. Voor vrouwen blijkt het relatief makkelijk de kampen te ontvluchten of geld/spullen de kampen in te laten smokkelen. Naarmate de humanitaire omstandigheden verslechteren, neemt de kans toe dat meer vrouwen een vluchtpoging ondernemen of op een andere manier vrijkomen. Voormalig ISIS-leider al-Baghdadi riep in een audioboodschap van 16 september 2019 op om gevangenen ISIS-aanhangers te bevrijden. Het lot van jihadistische gevangenen – in Nederland en buiten Nederland – is een belangrijk terugkerend gesprekstema op Nederlandse jihadistische online platformen.

Dreiging van terugkeerders

Op 22 november oordeelde het Haagse gerechtshof in hoger beroep dat de overheid zich niet actief hoeft in te spannen om 56 kinderen van ISIS-vrouwen naar Nederland te halen. Door deze uitspraak is het onwaarschijnlijk dat op korte termijn een grote groep vrouwen en kinderen vanuit Syrië naar Nederland komt. Wel keerden op 19 november twee vrouwelijke uitreizigers terug via Turkije. Eén van hen bevond zich in Turkse vreemdelingendetentie en keerde, conform staand beleid, terug onder begeleiding van de Koninklijke Marechaussee. De andere werd met haar twee kinderen door Turkije uitgezet naar Nederland nadat haar Nederlanderschap op 30 oktober jl. was ingetrokken.

Zoals eerder beschreven in DTN kan van toekomstige terugkeerders een dreiging uitgaan. Zij hebben in veel gevallen lang bij terroristische groepen verbleven en strijdervaring opgedaan. Daar hebben ze vaak excessief geweld meegemaakt en zijn ze onderwezen in de jihadistische geweldsideologie. Ook hebben ze waarschijnlijk ervaring met wapens en explosieven opgedaan. Ook van vrouwelijke jihadisten gaat een potentiële dreiging uit. Er zijn enkele gevallen bekend van vrouwen die betrokken waren bij aanslagdreiging in Europa. Daarnaast gaat er een indirecte dreiging uit van vrouwen in jihadistische netwerken. Zo kunnen zij ondersteunende taken verrichten, hun kinderen met jihadistisch gedachtegoed indoctrineren, geld inzamelen ten behoeve van de jihadistische strijd en propaganda produceren en verspreiden. Er zijn geen recente voorbeelden van betrokkenheid van vrouwen bij aanslagplanning in Nederland. Van jihadistische vrouwen gaat in ons land vooral een indirecte dreiging uit. Er zijn geen aanwijzingen dat eventueel terugkerende vrouwen wat betreft directe geweldsdreiging sterk afwijken van de jihadistische vrouwen die al in Nederland zijn. Wel kunnen sommige vrouwen door hun ervaringen in Syrië,

de status die zij daar mogelijk aan ontlenu, de langdurige indoctrinatie en de confrontatie met geweld, een versterkende rol in de beweging innemen, vooral na eventuele detentie. Het is daarnaast mogelijk dat andere vrouwen zich juist vanwege negatieve ervaringen afkeren van het jihadisme. Verder zullen terugkeerders, zowel mannelijk als vrouwelijk, worden aangehouden en vervolgd door het OM en dus worden gedetineerd alvorens zij terugkeren in de samenleving. Overigens zijn er ook risico's voor de (nationale) veiligheid indien Nederlandse uitreizigers in detentie of opvangkampen in Syrië blijven. Daar kunnen nieuwe terroristische netwerken ontstaan. Door de onzekere situatie in Noord-Syrië is het mogelijk dat zowel mannelijke als vrouwelijke uitreizigers ontsnappen of worden vrijgelaten. In dat geval kunnen zij zich opnieuw aansluiten bij terroristische organisaties en is er waarschijnlijk sprake van verminderd zicht en controle op hun activiteiten. Voorts zouden zij onder de radar kunnen terugkeren.

Terrorismefinanciering

Mogelijke link zorgfraude en terrorisme

Een zichtbare toename van het aantal meldingen van ongebruikelijke transacties rond zorginstellingen, uitvoerders van thuiszorgen en andere vormen van persoonsgebonden budgetten (pgb's), deed de Nederlandse Financial Intelligence Unit (FIU) in 2018 besluiten tot nader onderzoek. De FIU constateerde sindsdien ruim 250 transacties met zorggeld waarbij er een relatie is met personen die mogelijk betrokken zijn bij de financiering van terrorisme. Hierbij gaat het onder andere om contante opnames van grote geldbedragen door medewerkers van zorginstellingen. Deze transacties zijn door banken bestempeld als ongebruikelijk en zorggeld dient hier mogelijk als financieringsbron van terrorisme. Indien de FIU een misdrijf vermoedt, worden de zaken ter beschikking gesteld aan de betrokken opsporingsdienst.

Zes aanhoudingen voor financiers terrorisme

In Nederland en België zijn begin november zes mannen aangehouden in een internationaal onderzoek naar terrorismefinanciering. Zij zouden in 2013 en 2014 in Turkije en Syrië vermoedelijk geld hebben overhandigd aan strijders van ISIS of daaraan gelieerde personen. Het geld zou zijn ingezameld door een stichting met als doel 'hulp te bieden aan oorlogsslachtoffers'. Het vermoeden is dat de stichting in Nederland voor minimaal 200.000 euro aan donaties heeft opgehaald door middel van bijeenkomsten en benefieten. Meer dan 130.000 zou contant zijn opgenomen en door de verdachten naar Syrië zijn gebracht. Met de rest van het geld zouden de reizen zijn gefinancierd en één van de verdachten heeft vermoedelijk een deel van het geld overgemaakt naar een andere, aan hem gelieerde, stichting. Hij wordt daarom ook verdacht van verduistering. Aanleiding voor het onderzoek was een ambtsbericht van de AIVD in het voorjaar van 2018.

Geldinzameling voor ISIS-vrouwen in kampen Syrië

Op Telegram zijn initiatieven om geld in te zamelen voor en verdelen over vrouwelijke familieleden van ISIS-strijders en hun kinderen die in Syrië in Koerdische gevangenkampen verblijven. Aangezien het mogelijk gaat om Nederlandse uitreizigsters, kan dit gaan om terrorismefinanciering.

Rechts terrorisme

Een rechts-terroristische aanslag door een eenling in Nederland is voorstelbaar. Deze inschatting is vooral gebaseerd op de mogelijkheid dat een Nederlandse (internet-) eenling radicaliseert en tot een rechts-extremistisch geïnspireerde geweldsdaad overgaat. Rechts-extremistische groepen in Nederland zijn marginaal en niet-gewelddadig. Rechts-terroristisch geweld in andere

Europese landen vertaalt zich niet automatisch in aanslagen in Nederland.

Risico copy-cat Christchurch

De daders van El Paso, Oslo en, meest recent, Halle hebben zich sterk laten inspireren door de rechts-terroristische aanslag van Brenton Tarrant in Christchurch. Daarmee is het in DTN 50 gesignaleerde gevaar voor copy-cat gedrag als gevolg van de aanslagen in Nieuw-Zeeland een reëel risico geworden. Zowel de aanslagpleger van El Paso (20 doden) als die van Oslo had, net zoals Tarrant, de aanslagen aangekondigd op een internationaal internetforum. En ook zij gebruikten de in rechts-extremistische kringen populaire 'omvolkingstheorie' om hun rechts-terroristische aanslagen te onderbouwen. De centrale these van de 'omvolkingstheorie' is dat er een grote demografische vervanging gaande is van Europese 'stamvolken' in de Westerse wereld door de toename van het aantal migranten die wordt veroorzaakt door een doelbewuste migratiepolitiek van de politieke elite. Wat opvalt is dat de manifesten van Christchurch en El Paso behalve traditionele rechtse thema's ook elementen bevatten die vaak als 'links' worden gezien, zoals kritiek op het internationale bedrijfsleven en aandacht voor ecologie; dit laatste thema is overigens ook een element in rechts-extremistisch gedachtengoed. Ook Nederlanders zijn actief op internetfora zoals 4Chan, 8kun en EndChan waarop, naast heel veel andere content, volop rechts-extremistische content wordt gedeeld. Ook in Nederland zijn er signalen over radicaliserende personen met rechts-extremistische oriëntatie. Het kan mede daarom niet worden uitgesloten dat daardoor een Nederlandse eenling al dan niet via internet radicaliseert en tot een terroristische daad overgaat.

3. Dreiging in en tegen het Westen

Aanslagen

De jihadistisch-terroristische dreiging in Europa heeft zich recent enkele malen gemanifesteerd in aanslagen. Eind juni vond in een Franse gevangenis een incident plaats dat door de autoriteiten gekwalificeerd is als een terroristische poging tot moord. Mogelijk is er ook sprake van een terroristisch motief bij de moord op vier collega's door een politiemans in Parijs op 3 oktober 2019. Op 29 november doodde een jihadist twee personen in Londen waarna hij op de London Bridge werd overmeesterd en door agenten gedood. Hij bleek een nepbomgordel te dragen. De intentie tot het plegen van aanslagen, zowel vanuit ISIS als al Qa'ida, als door sympathisanten die losjes aan die organisaties zijn verbonden, is nog aanwezig. De dreiging hiervan wordt met name zichtbaar door de verstoorde aanslagplannen in de afgelopen tijd.

Arrestaties

In Europa werden diverse personen opgepakt op verdenking van het voorbereiden van terroristische handelingen. In Engeland vonden enkele arrestaties plaats, in België werd een persoon opgepakt voor het beramen van een aanslag op de Amerikaanse ambassade. Eind juli werden in Duitsland zes personen aangehouden, waarvan twee hoofdverdachten nog vast zitten. Tijdens de actie zouden naast messen, ook explosieven zijn gevonden. In Frankrijk werden twee gedetineerden en één ex-gevangene verdacht van het voorbereiden van aanslagen. In de cellen van de aangehouden gedetineerden trof de politie zelfgemaakte wapens aan. In Zweden werd onder meer een man uit Kazachstan gearresteerd, voor het voorbereiden van een aanslag op een groot winkelcentrum in Stockholm.

Nog steeds aansturing via internet

Aansturing van potentiële aanslagplegers via internet door ISIS-aanhangers vindt nog steeds plaats. Illustratief is de arrestatie van een zestienjarige Bulgaar, die door ISIS werd geïnspireerd en een aanslag voorbereidde. Hij kreeg bij zijn voorbereidingen gedetailleerde aanwijzingen en was met behulp van publiek beschikbare video's in staat grote hoeveelheden explosieven te maken.

Dreiging al Qa'ida tegen Europa

Naast ISIS blijft ook al Qa'ida (AQ) en zijn diverse affiliaties de intentie houden om een aanslag tegen Europa en dus mogelijk ook tegen Nederland te plegen. Al Qa'ida beschikt over een uitvalsbasis in onder meer Syrië, faciliteringsnetwerken in onder meer Turkije en netwerken van aanhangers in de meeste Westerse landen.

Dreiging rechts-extremisme in Europa

In de afgelopen DTN-periode vonden in het buitenland diverse ernstige geweldsdaden plaats met een rechts-extremistisch motief: een politieke moord met een rechts-extremistisch motief in Kassel (Duitsland), een aanslag met een rechts-extremistisch motief in El Paso (Verenigde Staten), een mislukte aanslag van een rechts-extremistische terrorist in Oslo (Noorwegen) en een mislukte aanslag op een synagoge en twee moorden door een rechts-extremistische terrorist in Halle (Duitsland). De aanslagen in het buitenland dienen in eerste instantie vooral in lokale en nationale context te worden gezien. De laatste jaren is in de Europese Unie en de Verenigde Staten een toename te zien van rechts-extremistisch geweld. De dreiging van gewelddadig rechts-extremisme in Europa kan over het algemeen echter worden ingeschat als laag. Omdat er inmiddels meerdere rechts-terroristische aanslagen hebben plaatsgevonden door personen die zich hebben laten inspireren door de

aanslagpleger in Christchurch, zijn pamflet of vergelijkbaar (online) gedachtegoed, is het voorstelbaar dat de komende tijd meer copy-cat aanslagen kunnen plaatsvinden.

4. Internationale ontwikkelingen

ISIS-leider al-Baghdadi gedood

De dood van al-Baghdadi door een operatie van het Amerikaanse leger op 27 oktober 2019 is een grote tegenslag voor ISIS. Veel ISIS-aanhangers hebben een eed van loyaliteit aan de zogenaamde 'kalief' afgelegd. De gevolgen van het overlijden van al-Baghdadi voor ISIS moeten echter ook niet worden overschat. ISIS zal niet verdwijnen. De groepering heeft weliswaar haar boegbeeld verloren, maar de ondergrondse jihadstrijd van ISIS in haar kerngebied (Syrië en Irak) gaat door. De kans bestaat wel dat individuele ISIS-aanhangers zijn dood zullen aangrijpen om wraak te nemen en aanslagen te plegen.

ISIS in Syrië en Irak

ISIS zal mogelijk gebruik maken van de veranderde situatie in Noord-Syrië. Door de inval van Turkije in oktober 2019 en het vertrek van de Verenigde Staten hebben de Koerdische milities van SDF/YPG hun greep op Noord-Syrië verloren en is in een groot gebied een onoverzichtelijke situatie ontstaan. Hierdoor kan ISIS mogelijk hergroeperen, kunnen ISIS-leden uit detentie vrijkomen en wellicht ongecontroleerd naar West-Europa reizen waar zij een dreiging kunnen vormen.

In Syrië en Irak zet het militair verslagen ISIS ondergronds de strijd voort. ISIS pleegt aanhoudend aanslagen in zowel Irak als Syrië. Campagnes om het aantal aanslagen op te voeren, kenden echter een wisselend succes door de continue militaire druk op de groep.

Grotere aandacht ISIS voor Turkije

In een ISIS-video verschenen op 10 juli 2019 zijn ISIS-leden te zien die namens de 'provincie Turkije' (wilayah Turkije) een eed van trouw aan Abu Bakr al-Baghdadi uitspreken. In de video wordt ook de Turkse president Erdogan bedreigd. Het bestaan van de zogenaamde 'provincie Turkije' is een vrij recente ontwikkeling. De eerste keer dat ISIS melding maakte van deze provincie was eind april 2019 in de video waarin Al-Baghdadi figureerde. De video van afgelopen juli is de eerste die vanuit de 'provincie Turkije' naar buiten is gebracht. De oprichting van de 'provincie' laat zien dat de aandacht van ISIS voor Turkije is toegenomen. Het blijft onduidelijk of de oprichting van de 'provincie Turkije' en het expliciete dreigement in de video tegen Erdogan een voorbode zijn voor nieuwe aanslagen van ISIS in Turkije. Recente ontwikkelingen in Noord-Syrië (volgend op de inval van Turkije) zijn mogelijk van invloed op de oriëntatie van ISIS ten opzichte van Turkije, hoe is voorsnog onduidelijk.

ISIS actief in zuiden Kaukasus

In het zuidelijke, Aziatische deel van de Kaukasus probeert ISIS voet aan de grond te krijgen. Als onderdeel van de propagandacampagne waarin 'provincies' van ISIS wereldwijd trouw zweren aan al-Baghdadi, werd op 2 juli een video gepubliceerd waarmee gesuggereerd wordt dat ISIS ook in Azerbeidzjan vertegenwoordigd is. In het recente verleden zijn ook uit Azerbeidzjan en Georgië aanhangers van ISIS uitgereisd naar Syrië en Irak. Waarschijnlijk maakt ISIS onder meer van deze netwerken gebruik om in het strategisch gelegen zuidelijk deel van de Kaukasus aan invloed te winnen.

ISIS en al Qa'ida in Zuid-Azië

In Afghanistan gaat ISIS door met het plegen van aanslagen, waarbij vaak veel slachtoffers vallen. Geluiden over de ambitie van ISIS Khorasan om in navolging van ISIS in Syrië ook buiten

de regio aanslagen te (laten) plegen, nemen toe. In Indonesië is een terrorismeverdachte gearresteerd, die onderdeel zou uitmaken van een cel waarvan de leider in Afgaanse ISIS-kringen zou verkeren. En ook in de VS zijn verdachten aangehouden die banden zouden hebben met ISIS Khorasan.

In weerwil van de uitkomsten van de gesprekken die de Amerikanen met de Taliban hebben gevoerd en een Amerikaanse bevestiging van de dood van Hamza bin Laden, blijft al Qa'ida een factor van betekenis in Afghanistan. Dat komt niet door de beperkte omvang, maar door de invloedrijke positie die de groepering heeft in het veelkleurige terroristische landschap van Afghanistan en Pakistan. Ook de sterke banden die al Qa'ida heeft met de Taliban spelen daarin een belangrijke rol. Al Qa'ida ziet Afghanistan nog altijd als een veilige haven voor het leiderschap, terwijl de Taliban geen afstand neemt van al Qa'ida en aanslagen als die van '11 september' nog altijd toejuicht in de propaganda.

5. Extremisme, radicalisering en polarisatie

Rechts-extremisme

De Nederlandse rechts-extremistische offline scene wordt gekenmerkt door fragmentatie, zwak leiderschap, persoonlijke animositeit en het ontbreken van een consistente organisatievorm. Rechts-extremistische en extreemrechtse organisaties in Nederland hebben bij elkaar enkele honderden leden. De Nederlandse rechts-extremistische scene is hoegenaamd geweldloos. De scene kent diverse ideologische richtingen: onder meer neo-nazisme, counter-jihad beweging en de 'identitaire' beweging. De scene staat onder toenemende invloed van 'alt-right' en diens witte

identiteitspolitiek. Hoewel de rechts-extremistische *scene* gefragmenteerd is, bestaan er wel onderlinge banden tussen leden en organisaties.

Rechts-extremisme online

Tijdens de massale instroom van vluchtelingen in Europa in 2015 en 2016 is er in Nederland een enorme toename geweest van rechts-extremistische online content. Deze toename was vooral zichtbaar op de sociale media pagina's van enkele rechts-extremistische en extreemrechtse actiegroepen, zoals Pegida, Identitair Verzet, NVU, Erkenbrand en Voorpost, die voornamelijk actief zijn op de grote platforms als Facebook, Twitter en YouTube. De groei van rechts-extremistische content op de webpagina's van deze actiegroepen is in de jaren daarna vrijwel gestagneerd, net als de kortstondige boost van de online aanhang (volgers) van deze actiegroepen.

Nederlandse rechts-extremisten zijn tegenwoordig ook meer buiten de extreemrechtse en rechts-extremistische actiegroepen om internationaal online actief en op zoek naar rechts-extremistische content. Ze zijn actief op alternatieve sociale media platforms als back-up, uitwijkplaats of aanvulling op de grote meer gangbare platforms. Alternatieve fora, platforms en chatapps als 4chan, 8kun (voorheen 8chan), Endchan, diverse gamefora, Gab (in plaats van Twitter), Minds en VKontakte (in plaats van Facebook), Telegram (in plaats van Whatsapp) en Bitchute (in plaats van YouTube) zijn minder restrictief in hun beleid ten aanzien van extremistische of gewelddadige content dan Facebook, Twitter en Google. Echter, ook deze alternatieve platforms staan onder toenemende maatschappelijke en politieke druk om rechts-extremistische content te verwijderen. Omwille van een maximaal online bereik blijven de meeste Nederlandse extreemrechtse en rechts-extremistische actiegroepen ook

actief op de grote platforms Facebook, YouTube, Twitter en Instagram.

Onder invloed van sociale media bereikt het rechts-extremistische gedachtegoed een online internationale gemeenschap. Rechts-extremisten uit allerlei voornamelijk westerse landen staan met elkaar in contact op internationale webfora of chatapps, zoals bovengenoemde 4chan, 8kun, Endchan en Telegram. Dergelijke platforms krijgen sinds de aanslagen in Christchurch veel aandacht in de media en bij overheden. De dader maakte gebruik van deze fora onder meer om zijn manifest te publiceren zodat zo veel mogelijk mensen met vergelijkbaar gedachtegoed dit konden lezen. Op deze fora is een discours gaande waarbij geweld wordt aangemoedigd en verheerlijkt en een fascinatie voor games en wapens naar voren komt. Tevens worden er vaak 'memes' gedeeld: humoristisch bedoelde boodschappen die racisme, homo-, vrouwen-, moslim- en jodenhaat promoten. Rechtse terroristen als Tarrant en Breivik, aanslagpleger in 2011 die 77 mensen doodde in Noorwegen, worden als heiligen gezien en Hitler en het nationaalsocialistische gedachtegoed worden vaak als voorbeeld genomen. Deze voornamelijk Engelstalige internationale platforms kunnen als voedingsbodem voor snelle radicalisering en geweld fungeren. Het is evident dat Nederlandse rechts-extremisten actief zijn op deze fora en apps, maar het is moeilijk een volledig beeld te krijgen van de Nederlandse presentie vanwege de omvang en omloopsnelheid van de berichten. De fora zijn gemakkelijk bereikbaar. Leden kunnen anoniem blijven: registratie is overbodig en de locatie kan worden verhuuld.

'Optel-activisme' van Pegida

Kleine extreemrechtse en rechts-extremistische groeperingen blijven actief met demonstraties en intimiderende en radicale acties rond AZC's en moskeeën. Dit roept

antifascistische en links-extremistische reacties op, zoals tegendemonstraties. Bij confrontaties tussen beide kampen lijkt de geweldsbereidheid onder 'links' nog altijd groter dan onder rechts-extremisten. Extreemrechtse en rechts-extremistische demonstraties en acties zorgen daarnaast blijvend voor onrust binnen moslimgemeenschappen. Opvallend was de aanwezigheid van Turkse moslims in Eindhoven bij een Marokkaanse moskee op 15 juni tijdens een provocatieve flyeractie van een tiental actievoerders van de extreemrechtse anti-islamgroep Pegida. De voorman van Pegida, Edwin Wagenveld, werd door een aantal tegendemonstranten aangevallen. Zijn actiegroepje bereikt door 'optel-activisme', het blijven herhalen van kleinschalige acties, met minimale middelen maximale polarisatie bij een groep moslims waarbij veel aandacht van de media wordt gegenereerd.

Geweld tegen bijeenkomst Kick Out Zwarte Piet

Dat het opkomen voor het 'eigene' rond een kinderfeest als Sinterklaasfeest zelfs kan leiden tot openlijke geweldpleging tijdens een vergadering werd vrijdagavond 9 november in Den Haag zichtbaar. De achtergrond van de tientallen voorstanders van Zwarte Piet die daar een bijeenkomst van Kick Out Zwarte Piet (KOZP) met veel geweld verstoorden is nog onbekend. Deze actie kan niet los worden gezien van boze gevoelens van ontevreden burgers tegenover de gemeente Den Haag, welke bij de organisatie van de intocht had geopperd om, in lijn met de nationale intocht, louter roetveegpieten te gebruiken. Dit streven leidde twee dagen voor het geweld al tot een verhitte demonstratie in Scheveningen, waar honderden mensen onder de leus "Vreugdevuren, kerst of Zwarte Piet, afwijken van onze tradities doen wij niet" bij elkaar kwamen. Los van deze lokale component is het geweld een duidelijke illustratie van de haat die de tegenstanders van het 'traditionele' Sinterklaasfeest bij een groepje

voornamelijk blanke Nederlanders oproept. Omdat een kleine groep activisten tegen Zwarte Piet heeft aangekondigd ook de komende jaren met volharding door te gaan om alle intochten van Zwarte Piet te ontdoen, zal de polarisatie rond deze cultuurstrijd aan de flanken niet worden beslecht met een beroep op matiging en redelijkheid. Daarbij zorgt sinds 2018 de aanwezigheid van voetbalhooligans tijdens verschillende intochten voor extra onrust.

Links-extremisme en klimaatactivisme

In tegenstelling tot gefragmenteerd en marginaal georganiseerd extreemrechts en rechts-extremistisch Nederland, weten actievoerders ter linkerzijde van het spectrum elkaar te vinden op bepaalde thema's, zoals klimaat. Het elan van buitenlandse protestbewegingen, met name in het Verenigd Koninkrijk en Duitsland waar soms duizenden personen op de been gebracht worden, woelt het Nederlandse klimaat-activistische landschap drastisch om. Internationaal geïnspireerde bewegingen kennen in Nederland een nieuwe aanwas van enkele honderden actievoerders, die op legale wijze, bijvoorbeeld via demonstraties, politiek- en maatschappelijk urgentiebesef voor klimaatverandering willen aanwakkeren. Deze aanwas komt grotendeels vanuit (internationale) studenten en jongeren die niet eerder politiek actief waren. Daarnaast manifesteren activistische bewegingen zich middels, wat zij noemen, 'geweldloze burgerlijke ongehoorzaamheid'. Grootschalige blokkades door Extinction Rebellion in Amsterdam tijdens een internationale actieweek van 7 oktober 2019 laten zien hoe dergelijke bewegingen zich uitspreken tegen geweld, maar wel actief bereid zijn de openbare orde te verstoren, de wet te overtreden en gearresteerd te worden.

Gekende Nederlandse activisten op het gebied van links-extremisme,

dierenrechten en klimaat onderhouden al jaren online en offline contacten met actievoerders in het buitenland. Dit heeft zich bijvoorbeeld geuit in internationale acties binnen Nederland, zoals de bezetting van een varkensstal in Boxtel in mei jongstleden. Naar verwachting staan buitenlandse actievoerders een hardere lijn voor dan Nederlandse, en begeven ze zich op het snijvlak van activisme en extremisme: 67 personen zijn gedagvaard voor betrokkenheid bij de actie, waarvan het merendeel niet uit Nederland afkomstig is. Andersom zijn enkele Nederlandse activisten aanwezig geweest bij acties in het buitenland. Een nieuwe ontwikkeling is dat sommige links-extremistische actiegroepen, die zich voorheen richtten op andere strijdgebieden – zoals antifascisme of het asiel- en vreemdelingenbeleid – nu aansluiting zoeken bij het narratief en de strategie van klimaatactiegroepen. Hoewel links-extremistische groepen meedoen aan de klimaatdemonstraties en activistisch verzet, houden ze, in beperkte mate, ook vast aan hun meer heimelijke, extremistische modus operandi, zoals sabotage.

Reacties 'boerkaverbod'

De invoering van het verbod op gezichtsbedekkende kleding in bepaalde publieke ruimten – in de volksmond het 'boerkaverbod' – heeft tot dusver vooral online een mobiliserende werking gehad. Net voor de invoering van het verbod op 1 augustus 2019 nam op sociale media de aandacht voor de wet ineens sterk toe na berichtgeving van het Algemeen Dagblad waarin door een woordvoerder van het Openbaar Ministerie werd bevestigd dat een burgerarrest van nikabdraagsters was toegestaan. Een tweet van Geert Wilders (818.000 volgers) waarin de PVV-leider begrip toonde voor dat soort initiatieven zorgde voor online spanningen tussen voor- en tegenstanders van de wet omdat op sommige rechts-populistische social media-pagina's werd gezinspeeld op burgerarresten en andere vormen van

eigenrichting. In reactie hierop kwamen jihadististen en salafisten met uiteenlopende (online) initiatieven zoals de invoering van 'buurtwachten'. In het pro-ISIS kanaal Greenbirds werd op de dag van de invoering van het 'boerkaverbod' een bedreiging geplaatst tegen Nederland. Ook uitten jihadististen dreigementen jegens Geert Wilders. Er zijn geen aanwijzingen dat de personen achter deze berichten een concrete dreiging vormen.

Enkele nikabdraagsters kozen ervoor om ondanks de invoering van het verbod demonstratief in nikab met het openbaar vervoer te reizen. Deze online dynamiek zorgde verder niet voor een grote opkomst bij demonstraties tegen en demonstraties voor het 'boerkaverbod'. Hoewel op rechts-populistische en rechts-extremistische online fora werd gezinspeeld op eigenstandige acties om de nieuwe wet te handhaven bleek ook die actiebereidheid in de publieke ruimte tot dusver niet groot. In de weken na de invoering van het verbod bleven salafisten en jihadististen moslims online mobiliseren rond dit thema, bijvoorbeeld door het online 'exposen' van vermeende daders die nikabdraagsters lastig (zouden) vallen. Mede omdat de landelijke en gemeentelijke overheid geen uniform verhaal heeft over het belang van de handhaving van de wet blijft de wet een thema waaromheen sterke maatschappelijke polarisatie kan plaatsvinden. Extreme krachten aan beide zijden (salafistisch-jihadistisch en rechts-extremistisch) kunnen en zullen zich in de toekomst blijven profileren op dit thema dat vanwege het lage aantal nikabdraagsters (circa 200) slechts weinig mensen concreet raakt. Vanwege het gepolariseerde (online) landschap kan het 'boerka-verbod' tijdens een mogelijke escalatie in een publieke ruimte uitstijgen boven een probleem van de openbare orde en een brede ideologische discussie doen ontbranden.

Anti-overheidssentimenten spelen rol bij protesten tegen beleid

In de afgelopen periode hebben sterke anti-overheidssentimenten een rol gespeeld bij verschillende, soms grootschalige protesten tegen onderdelen van het overheidsbeleid, zoals die van boeren en bouwers. Gekende extremistische groepen proberen, op weinig succesvolle wijze, aansluiting te vinden bij deze manifestaties. Vergelijkbare anti-overheidssentimenten kwamen eerder voor bij protesten tegen de komst van windmolenparken. Hoewel de meeste lokale actiegroepen op vreedzame en legale wijze protest aantekenen, heeft dit verzet in Groningen en Drenthe in de afgelopen jaren extremistische vormen aangenomen. Dit leidde onder meer tot het sturen van dreigbrieven, het storten van asbest en meerdere aanhoudingen. Actievoerders met uiteenlopende achtergronden zijn verbonden door een gezamenlijk belang. De verbinding wordt niet gevonden in een ideologische overtuiging, maar in persoonlijke belangen, lokale 'Not In My Backyard' (NIMBY) sentimenten en een verstoorde verhouding tussen bestuur en burger. Een ervaren gebrek aan dialoog en belangenbehartiging voedt sentimenten tegen de nationale overheid en versterkt de behoefte om, via alternatieve kanalen van onderop, verzet te organiseren.

Salafisme

Salafistische invloeden op informeel onderwijs

Naar aanleiding van een passage in het jaarverslag van de AIVD over 'radicale invloed binnen het onderwijs' verrichtten NRC en Nieuwsuur onderzoek naar salafistische invloeden op informeel (buitenschools) en regulier onderwijs. In een uitzending van 10 september 2019 en rapportages over buitenschools onderwijs bevestigden NRC en Nieuwsuur een aantal zorgelijke elementen en ontwikkelingen die al langer door AIVD en NCTV zijn gesignaleerd. De meest zorgelijke ontwikkeling is dat salafistische

aanjagers stelselmatig onverdraagzaam, anti-integratief en antidemocratisch gedachtegoed overdragen in het buitenschoolse religieuze onderwijs en daarmee onder kinderen en jeugd. In de praktijk betekent dit dat een onbekend aantal Nederlandse kinderen van jongs af aan te horen krijgt dat een moslim zich dient 'af te keren' van of 'haat' dient te koesteren tegen niet-moslims, andersdenkende moslims, de Nederlandse samenleving en de democratische rechtsorde. Een wetenschappelijk rapport door het Verwey-Jonker Instituut bevestigde de bevindingen van NRC/Nieuwsuur wat betreft het buitenschoolse onderwijs in de Utrechtse salafistische organisatie al Fitrah. AIVD en NCTV signaleerden eerder dat deze salafistische dogma's, indien actief uitgedragen onder kinderen en jongeren, op termijn kunnen leiden tot radicalisering. Vanuit dit perspectief schatten AIVD en NCTV de activiteiten van salafistische aanjagers in als dreiging tegen de democratische rechtsorde en daarmee als een dreiging voor de nationale veiligheid. Vanuit ditzelfde veiligheidsperspectief hebben AIVD en NCTV – elk met een eigen verantwoordelijkheid – eerder dit jaar de situatie op het Cornelius Haga Lyceum (CHL) aangekaart omdat daar een samengaan van salafistische aanjagers werd geconstateerd en deze aanjagers de intentie hebben om kinderen op vergelijkbare manier onder invloed van de salafistische doctrine te brengen. Het verschil met de NRC/Nieuwsuur-bevindingen over buitenschools onderwijs is dat het bij het CHL gaat om door de overheid bekostigd onderwijs, waardoor de overheid ook de plicht heeft in te grijpen bij mogelijke misstanden. Formeel valt het buitenschoolse koranonderwijs niet onder auspiciën van de overheid.

Salafistische aanjagers in Nederland

In Nederland zijn naar schatting enkele tientallen salafistische aanjagers actief

die om hiernavolgende redenen een relatief grote invloed uitoefenen. De aanjagers maken gebruik van een salafistisch netwerk van religieuze instellingen dat het religieuze aanbod online en vaak ook offline domineert. Deze infrastructuur is door met name een aantal Syrische Nederlanders gedurende enkele decennia opgebouwd. NRC/Nieuwsuur signaleerden in hun onderzoek bijvoorbeeld de prominente rol van de Syrische Nederlander Ahmed Salam in Tilburg en zijn zoon Suhaib die actief is in Utrecht. Salafistische aanjagers in Nederland oefenen ook om andere redenen invloed uit. Een aantal heeft een religieuze opleiding genoten in Medina (Saoedi-Arabië), spreekt Arabisch en geniet daarmee religieuze autoriteit bij een deel van de Nederlandse moslims. Het merendeel van de aanjagers is in Nederland opgegroeid, heeft Nederlands onderwijs gevolgd en spreekt vloeiend Nederlands. Door een gemeenschappelijke achtergrond kunnen deze meertalige maar in Nederland gewortelde aanjagers gemakkelijk verbinding leggen met jonge Nederlandse moslims, schijnbaar makkelijker dan een generatie oudere imams en moskeebestuurders. Ogenscheinlijk zijn deze aanjagers daarmee het toonbeeld van integratie en assimilatie. Zoals echter ook bleek uit het onderzoek van NRC en Nieuwsuur is hun strategie, agenda en boodschap buitengewoon strijdig met de basiswaarden van de Nederlandse democratische rechtsorde. Binnen de soennitische islam geldt het contemporaine salafisme nog steeds als een betrekkelijke kleine en radicale afsplitsing. In aantallen zijn er nog steeds weinig aanhangers van salafistische doctrine, ook in Nederland. Maar zoals ook is gebleken uit het NRC/Nieuwsuur onderzoek (uitzending en rapportage van 10 september 2019) is de invloed van de salafistische doctrine veel groter dan de aantallen doen vermoeden. De onevenredig grote reikwijdte van het salafisme in Nederland kan vooral verklaard worden

door de rol en activiteiten van de aanjagers in Nederland.

Financiering Golfstaten voor Nederlandse salafistische infrastructuur

De Nederlandse salafistische infrastructuur wordt al tientallen jaren financieel ondersteund uit het Midden-Oosten, met name door en vanuit Saoedi-Arabië, Qatar en Koeweit. Met geld van de Golfstaten hebben salafistische instellingen in Nederland gebouwen aangekocht. Met Saoedische fondsen is Nederlandstalig religieus lesmateriaal vervaardigd dat, zoals in beeld gebracht in Nieuwsuur, gratis ter beschikking staat van het buitenschoolse koranonderwijs. Het salafistische netwerk in Nederland is daarbij actief in het collecteren en werven van fondsen uit andere bronnen. Door hun stelselmatige activiteiten zijn deze aanjagers er in geslaagd salafistische doctrines mainstream te maken, op zijn minst in het Nederlandstalige online aanbod. Als jonge moslims op het internet naar antwoorden zoeken op vragen over de islam, is de kans groot dat ze een salafistisch antwoord vinden.

Salafisme in West-Europa

In Europa is onder veiligheidsanalisten de consensus gegroeid dat het actief verspreiden van salafistische dogma's problematisch is zowel vanuit veiligheidsperspectief maar ook als het gaat om integratie en burgerschap. In de meeste West-Europese landen spelen vergelijkbare ontwikkelingen met salafisme en aanjagers als in Nederland, zij het dat de salafistische invloed en salafistische netwerken in elk land anders vorm zijn gegeven door verschillende migrantengroepen en andere nationale verschillen. Enkele in 2018 verschenen gezaghebbende wetenschappelijke rapporten - zoals 'The Factory of Islamism (La Fabrique de l'Islamism)', Hakim El Karoui, Institut Montaigne, 2018 - signaleren dat het stelselmatig actief uitdragen van onverdraagzame, anti-integratieve en antidemocratische ideologische

concepten door salafisten verregaande polariserende effecten heeft op de samenleving in West-Europese democratieën; en, vanwege het risico op radicalisering, daarmee uiteindelijk ook effect heeft op de veiligheid. Daarbij is er minstens zoveel consensus dat het een buitengewoon complex onderwerp is omdat het gaat over heel veel tegelijk: ideologische en politieke beïnvloeding vanuit het Midden-Oosten, religie, onderwijs, samenleving, integratie en veiligheid. Experts binnen Europa concludeerden dat de complexiteit van deze kwestie niet alleen vraagt om permanente

betrokkenheid van experts op diverse gebieden maar ook een *whole of government* benadering waarbij ambtenaren op het gebied van veiligheid, integratie en onderwijs nationaal en lokaal langdurig samenwerken met religieuze- en migrantengemeenschappen.

Over het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

Nederland werkt met een systeem van dreigingsniveaus die aangeven hoe groot de kans is op een terroristische aanslag. De NCTV publiceert hiertoe driemaal per jaar het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN), een globale analyse van de nationale en internationale terroristische dreiging tegen Nederland. Het DTN is gebaseerd op informatie van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en van de politie, open bronneninformatie, informatie van buitenlandse partners en analyses van ambassadepersoneel.

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid

Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

www.nctv.nl
info@nctv.minjenv.nl
[@nctv_nl](https://twitter.com/nctv_nl)

december 2019